

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30.01.1968, sp. zn. 6 Cz 53/67, ECLI:CZ:NS:1968:6.CZ.53.1967.1

Číslo: 19/1970

Právní věta: Rozhodnutí ONV o pojištění na dávky důchodového zabezpečení jednotlivě hospodařících rolníků má předurčující význam z hlediska vzniku nároku na invalidní důchod podle § 8 vyhl. č. 105/1964 Sb. Toto rozhodnutí má však povahu podkladového rozhodnutí, které může soud přezkoumávat při rozhodování o opravných prostředcích proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení o zákonných nárocích ve věcech důchodového zabezpečení jednotlivě hospodařících rolníků z tohoto rozhodnutí ONV soud nevychází ve smyslu § 135 odst. 2 o. s. ř. Ustanovení § 1 odst. 2 vyhl. č. 105/1964 Sb. obsahuje zákonné domněnky. Provozují-li zemědělský závod společně členové rodiny, považuje se za jednotlivě hospodařícího rolníka ten z nich, kdo závod spravuje, při čemž spravováním je nutno rozumět organizátorskou činnost v pochybnostech se má za to, že závod spravují v tomto pořadí: manžel, ovdovělý manžel (vdova), nejstarší člen rodiny, při čemž pod pojmem "manžel" se v předpisech sociálního zabezpečení vůbec a tedy i v § 1 odst. 2 vyhl. č. 105/1964 rozumí ženatý muž, nikoli také vdaná žena (označovaná jako "manželka"). Slovy "na vlastní vrub" v § 1 odst. 2 vyhl. č. 105/1964 Sb. je míněna činnost v zemědělském závodě vykonávaná jinak než v pracovním nebo družstevním poměru.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 30.01.1968

Spisová značka: 6 Cz 53/67

Číslo rozhodnutí: 19

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Důchod, Přezkum správních rozhodnutí

Předpisy: 99/1963 Sb. § 135 103/1964 Sb. § 121 104/1964 Sb. § 92 105/1964 Sb. § 1 § 8

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Státní úřad sociálního zabezpečení zamítl rozhodnutím ze 17. 12. 1965 žádost navrhovatele o invalidní důchod podle § 8 vyhl. č. 105/1964 Sb. s odůvodněním, že navrhovatel nesplňuje podmínky pro přiznání tohoto důchodu, protože se nestal invalidním v době trvání pojištění nebo do dvou let od jeho skončení. Pojištění navrhovatele jako jednotlivě hospodařícího rolníka skončilo 31. 12. 1954 a posudková komise sociálního zabezpečení ONV v P. stanovila vznik jeho invalidity na únor 1965.

Proti tomuto rozhodnutí podal navrhovatel včas opravný prostředek, ve kterém poukázal na to, že byl jednotlivě hospodařícím rolníkem i po 31. 12. 1954; hospodářství provozuje na svůj vrub i v současné

době, byl řádně pojištěn a platil až dosud pojistné, takže vznik invalidity spadá do doby pojištění.

Krajský soud v Hradci Králové potvrdil rozhodnutí odpůrce usnesením z 10. 6. 1966 po provedeném dokazování o tom, zda navrhovatel byl osobně výdělečně činným rolníkem na vlastní vrub i po 31. 12. 1954. Především z rozhodnutí ONV v P. potvrzeného rozhodnutím KNV v H. K. z 30. 4. 1965 zjistil, že bylo pojištění navrhovatele zrušeno se zpětnou platností od 1. 1. 1965 s odůvodněním, že nebyl v zemědělském závodě své manželky výdělečně činný na vlastní vrub. Na základě výsledku dalšího dokazování o této předběžné otázce, tj. kdo byl vlastně pojištěn jako samostatně hospodařící osoba, zejména výsledku předsedy MNV v S. H. opřené o úřední doklady tohoto MNV a obsahů ostatních listin předložených navrhovatelem, dospěl krajský soud k závěru, že rozhodnutí ONV odpovídá materiálně pravdě, tj. tomu, že osobou samostatně hospodařící na vlastní vrub nebyl od 1. 1. 1955 navrhovatel, nýbrž jeho manželka.

Nejvyšší soud rozhodl o stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem, že byl usnesením krajského soudu porušen zákon a zrušil je.

Z odůvodnění:

Usnesení krajského soudu se opírá hlavně o pravomocné rozhodnutí ONV v P., jímž byla v neprospěch navrhovatele řešena otázka, zda osobou samostatně hospodařící na vlastní vrub a podléhající z tohoto důvodu důchodovému pojištění samostatně hospodařících rolníků je navrhovatel nebo jeho manželka. Krajský soud má za to, že tímto rozhodnutím byla příslušným orgánem vyřešena otázka, zda navrhovatel splňuje jednu ze základních podmínek vzniku nároku na invalidní důchod podle § 8 odst. 1 vyhl. č. 105/1964 Sb., tj. potřebnou dobu pojištění, a proto ve smyslu § 135 odst. 2 o. s. ř. z tohoto rozhodnutí vycházel; na věcnou správnost uvedeného rozhodnutí ONV v P. usuzoval i na základě vlastního hodnocení výsledků provedeného dokazování.

Krajskému soudu lze přisvědčit, že rozhodnutí ONV v P. o pojištění navrhovatele na dávky důchodového zabezpečení jednotlivě hospodařících rolníků má předurčující význam z hlediska vzniku nároku na invalidní důchod podle § 8 vyhl. č. 105/1964 Sb. Leč krajský soud přehlíží, že rozhodnutí ONV v P. v této otázce má povahu podkladového rozhodnutí, které může soud přezkoumávat při rozhodování o opravných prostředcích proti rozhodnutí Státního úřadu sociálního zabezpečení o zákonných nárocích ve věcech důchodového zabezpečení jednotlivě hospodařících rolníků.

Podle § 25 č. 17 vyhl. č. 105/1964 Sb. platí pro důchodové pojištění, upravené touto vyhláškou – pokud není v ní stanoveno jinak – obdobně ustanovení zák. č. 103/1964 Sb. o organizaci a řízení. Platí tedy i ustanovení § 115 odst. 2 cit. zák., podle něhož národní výbory při provádění sociálního zabezpečení jednotlivě hospodařících rolníků rozhodují mj. i ve věcech vzniku a zániku sociálního zabezpečení (srov. též § 3 odst. 3 písm. g) vyhl. č. 108/1964 Sb. o působnosti národních výborů ve věcech sociálního zabezpečení). Stejně platí i ustanovení § 121 odst. 3 cit. zák. a § 92 vyhl. č. 104/1964 Sb., podle kterých soud při přezkoumávání rozhodnutí Státního úřadu sociálního zabezpečení o zákonných nárocích ve věcech důchodového zabezpečení jednotlivě hospodařících rolníků přezkoumává i rozhodnutí ONV, které je podkladem rozhodnutí Státního úřadu sociálního zabezpečení.

Z toho plyne, že krajský soud neměl vycházet z pravomocného rozhodnutí ONV v P. z 30. 4. 1965. Rozhodnutí krajského soudu se sice neopírá výhradně o toto podkladové rozhodnutí, neboť v jeho důvodové části se uvádí, že ke stejnému závěru v otázce pojištění navrhovatele dospěl krajský soud i na základě hodnocení jím provedeného dokazování, nicméně nelze pochybovat o tom, že krajský soud vycházel z uvedeného rozhodnutí ONV v P. a že tato skutečnost měla záporný vliv na určení rozsahu dokazování podle zásad § 120 o. s. ř. a také na skutkové zjištění, které soud učinil na základě hodnocení výsledků provedeného dokazování.

Ustanovení § 1 odst. 2 vyhl. č. 105/1964 Sb. vymezuje podrobně pojem jednotlivě hospodařícího rolníka. Je jím rolník, který je v zemědělském závodě osobně výdělečně činný na vlastní vrub a výdělek je jeho jediným nebo převážným zdrojem příjmu. Jestliže zemědělský závod provozují společně členové rodiny, považuje se za jednotlivě hospodařícího rolníka ten z nich, který závod spravuje; ostatní členové rodiny jsou pojištěni jako spolupracující členové rodiny. V tomto ustanovení jsou tedy obsaženy zákonné domněnky o dvou skutečnostech. Provozují-li zemědělský závod společně členové rodiny, považuje se za jednotlivě hospodařícího rolníka ten z nich, kdo závod spravuje, při čemž spravováním je nutno nepochybně rozumět organizátorskou činnost. Zde mělo tedy značný význam zjištění skutečnosti, zda hospodářství čp. 36 v S. H. spravoval navrhovatel nebo jeho manželka M. V. Zjištění, že hospodářství spravoval navrhovatel, by znamenalo, že by soud musel vycházet ze skutečnosti, že jednotlivě hospodařícím rolníkem je navrhovatel, pokud by opak nevyšel v řízení najevo (§ 133 o. s. ř.). S touto domněnkou souvisí i další zákonná domněnka, podle které se má v pochybnosti za to, že závod spravují v tomto pořadí: manžel, ovdovělý manžel (vdova), nejstarší člen rodiny, při čemž pod pojmem manžel se v předpisech sociálního zabezpečení a nepochybně i zde rozumí ženatý muž, nikoli také vdaná žena, označovaná jako „manželka“. Konkrétně to znamená, že jestliže v řízení nemohlo být spolehlivě zjištěno, že hospodářství čp. 36 v S. H. spravuje manželka navrhovatele, měl soud vzít za prokázanou skutečnost, že je spravuje navrhovatel.

V projednávané věci navrhovatel tvrdil a dokazoval, že sám vykonával organizátorskou činnost při hospodaření na shora uvedené zemědělské usedlosti, že jednal ve věcech týkajících se hospodářství s národním výborem, výkupními orgány apod., při čemž jednal v zastoupení své manželky, která byla vlastnící nemovitosti. Krajský soud nepřikládá těmto skutečnostem zvláštní význam a své přesvědčení o tom, že předmětné hospodářství spravovala manželka navrhovatele, opírá o skutečnosti, že od roku 1955 vystupovala při jednáních s MNV vždy sama a že dodávky byly psány na její jméno; jestliže jednal navrhovatel sám, vždy zdůrazňoval, že jedná v zastoupení své manželky. Krajský soud nevzal zřetel k obsahu písemností, jimiž navrhovatel prokazoval během řízení svá opačná tvrzení. Jsou to především doklady o placení pojistného, z nichž je zřejmé, že pojistné vždy platil navrhovatel za sebe, dále doklady o koupi osiva, o prodeji některých kusů dobytka, o prodeji mléka apod., které vesměs nasvědčují spíše tomu, že hospodářství spravoval navrhovatel.

Kromě toho krajský soud nezjistil, proč a z jakého důvodu byly dodávky psány po 1. 1. 1955 na jméno manželky navrhovatele, když se po tomto datu vůbec nic v hospodaření nezměnilo proti stavu dřívejšímu a navrhovatel hospodařil nadále stejně jako dříve. Soud si tedy podle jím provedených důkazů nemohl učinit jednoznačný závěr, že hospodářství nespravoval navrhovatel, když některé závažné skutečnosti svědčily o opaku (placení pojistného navrhovatele, běžné účty, účty za osiva u Státní spořitelny zněly na navrhovatele až do roku 1960, účty za elektrický proud apod.).

Krajský soud nezhodnotil tedy všechny zjištěné skutečnosti v souvislosti s tím, co během řízení vyšlo najevo (§ 132 o. s. ř.), i když v odůvodnění napadeného usnesení konstatuje, že si takto počínal. Hodnocení výsledků dokazování nepřihlíží k zákonným domněnkám, stanoveným v § 1 odst. 2 vyhl. č. 105/1965 Sb., ačkoliv výsledky provedeného dokazování plně odůvodňují závěr, že navrhovatel, který byl po celou dobu pojištěn na dávky důchodového zabezpečení jako jednotlivě hospodařící rolník, spravoval hospodářství čp. 36 v S. H. přinejmenším společně se svou manželkou; již tím by byla založena domněnka, že navrhovatel jako manžel vlastníce zemědělské usedlosti byl osobou spravující závod a krajský soud měl proto tuto skutečnost považovat za prokázanou a dokazování vést a jeho výsledky hodnotit jen z toho hlediska, zda uvedená domněnka nebyla spolehlivě vyvrácena. Slova „na vlastní vrub“ v § 11 odst. 2 cit. vyhl. nemohou mít jiný význam, než že jde o činnost v zemědělském závodě vykonávanou jinak než v pracovním nebo družstevním poměru.

Správnost uvedených názorů na výklad § 1 odst. 2 cit. vyhl. vyplývá i z úvahy, že manžel jednotlivě hospodařící rolnice, stejně jako manželka jednotlivě hospodařícího rolníka, nejsou uvedeni ve výčtu osob, které mohou být podle předpisů o důchodovém pojištění jednotlivě hospodařících rolníků

spolupracujícími členy rodiny (§ 1 odst. 3 vyhl. č. 105/1964 Sb.). To znamená, že nemohou být důchodově pojištěni ani tehdy, kdyby jinak splňovali podmínky pro důchodové pojištění spolupracujících členů rodiny. Hlavním důvodem takové úpravy byla totiž úvaha, že placení pojistného za oba manžely by příliš zatěžovalo rodinu, a pokud jde o manželku, také úvaha, že v případě úmrtí pojištěného manžela je tato zabezpečena vdovským důchodem. Naproti tomu manžel jednotlivě hospodařící rolnice není zabezpečen podobným vdovským důchodem, takže může být jen výjimečným zjevem, aby byla za života manžela pojištěna jako jednotlivě hospodařící rolník manželka. Jinak totiž manžel není zajištěn žádným nárokovým důchodem; taková situace by měla nastat jen tehdy, kdy je naprosto nepochybné, že podle shodné vůle obou manželů manžel neměl být pojištěn.

Z toho všeho se podává, že k odstranění jakékoli pochybnosti v otázce, zda zemědělskou usedlost čp. 36 v S. H. spravoval ve smyslu § 1 odst. 1 vyhl. č. 105/1964 Sb. navrhovatel nebo jeho manželka, měl krajský soud provést též důkazy o shora naznačených skutečnostech. Jestliže krajský soud opřel své rozhodnutí o tom, že navrhovatel nesplňuje podmínku potřebné doby pojištění pro vznik nároku na invalidní důchod podle § 8 vyhl. č. 105/1964 Sb., o skutkové zjištění, že navrhovatel nespravoval uvedený zemědělský závod, spočívá jeho rozhodnutí na neúplném a nedostatečně zjištěném skutkovém stavu, což představuje porušení zákona v ustanoveních § 6, 120 a 244 o. s. ř., v souvislosti s ustanoveními § 121 odst. 3 zák. č. 103/1964 Sb., § 1 odst. 2 a § 8 vyhl. č. 105/1964 Sb.